

Restauracions del Patrimoni Arquitectònic

SAGÀS I CASTELLAR DE N'HUG, per RAMON VILADÉS; GUARDIOLA, per ENRIC BARTRINA; GIRONELLA, per JOSEP BUSQUETS

RESTAURACIONS DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Introducció:

És tan important el nostre patrimoni artístic —en quantitat i en qualitat— que, a primera vista, sembla que hom se n'hagi oblidat; i no és pas així. La Diputació de Barcelona, de sempre, n'ha tingut cura; i aquests últims anys, la Generalitat, les parròquies i també propietaris s'han interessat vivament per a la conservació d'aquells monuments que necessitaven una intervenció, a voltes, urgent. En uns casos la restauració ha estat total; en altres parcial, i en la majoria s'hi ha fet treballs de neteja i de consolidació.

Si bé és veritat que resta molt per fer, i que molts edificis s'han perdut per sempre, també és veritat que, en pocs anys, s'han consolidat una sèrie de monuments que, de no haver estat així, avui en ploraríem la seva ruïna. Són una cinquantena els edificis intervinguts, gairebé la meitat del romànic que tenim; però no hem d'oblidar que queda tot un altre patrimoni que cal salvar, i, que fins ara no s'hi ha donat massa importància. Ja se'n parla en un altre apartat d'aquest número.

A l'annex trobareu tots els monuments restaurats totalment o parcial. Per posar un exemple parlarem solament de dos: un de restaurat per la Generalitat i un altre per la Diputació.

Malauradament, quan parlem de restauracions, no podem pas dir que hi hagi

uns criteris —encara que flexibles— que ajudin a portar a bon terme i amb total satisfacció l'obra empresa. Massa vegades pesa més l'originalitat que vol donar-li l'arquitecte de torn que no pas les raons estètiques, artístiques i/o històriques. És una llàstima que la Generalitat no hagi creat encara —potser no ho pot fer—, unes comissions compostes d'arquitectes, arqueòlegs, historiadors, historiadors de l'art, artistes, etc..., a fi que, abans d'intervenir un monument s'hagi estudiat detingudament i exhaustiva i s'hagi discutit àmpliament quines són les possibilitats de rehabilitació i què s'hi

farà. Volem dir que, el projecte sigui pensat i que no s'hagi de realitzar tres o quatre vegades, cosa que enderrareix i encareix l'obra. Juguem amb dines públiques, per tant no ens podem permetre el luxe de fer i desfer per manca de previsió. Segurament que, en tractar-se d'edificis antics, sempre sorgirà aquell problema imprevist i que necessitarà un tractament especial, però això no ens ha de privar de tenir un projecte clar i definitiu. En honor a la veritat hem de dir que actualment, abans d'intervenir un edifici, cada vegada s'estudia més a fons.

Perquè no és fàcil restaurar, cal que

R. VILADÉS

El Pont d'Alfar.

Sant Vicenç de Rus.

hi intervingui un equip de restauració; no es pot deixar a les mans d'una o dues persones; si es dóna el cas, almenys s'han d'assessorar degudament.

Sant Andreu de Sagàs

L'església és un bell edifici de planta basilical, de tres naus, coronades per sengles absis semicirculars. Correspon a un edifici llombard del segle XI. Ha sofert moltes modificacions, sobretot a partir del segle XVII ençà. Així, durant aquests últims segles s'hi va afegir un cimbori, voltes de rajol a les naus laterals i el cor; també es va cegar l'absis central per a construir-hi un retaule i aprofitar l'espai del darrera per a sagristia; a finals del segle passat es construí el campanar; també es canvià de lloc la porta d'accés a l'interior, i naturalment, es va enguixar de dalt a baix. Ja després de la guerra del 36 es va construir la sagristia al mur nord i la rectoria adossada al mur de migdia. Tot això féu que l'edifici quedés totalment desfigurat.

Amb la restauració s'han eliminat tots aquests afegits, menys el campanar i la rectoria; s'ha tapiat la porta oberta el segle passat i s'ha donat accés per la porta original de ponent. S'han respectat unes tombes de la nau central, tot i que el terra s'ha abaixat al nivell original.

En honor a la veritat, hem de dir que l'edifici ha recuperat la seva originalitat; Segurament que més d'un hi trobarà coses que no li plauran pas prou. És una

cosa normal en aquest tipus de restauracions.

La restauració ha anat a càrrec del Servei del Patrimoni Artístic i Monumental de la Generalitat.

Sant Vicenç de Rus

Sant Vicenç de Rus és un altre exemplar llombard del segle XI. També el segle XVIII s'hi van fer nombroses modificacions: pavimentació amb lloses, obertura d'una capella al mur de tramuntana, reducció del presbiteri, el cor, i campanar de planta quadrada. El segle XIX es va pavimentar amb cairons, es va obrir una capella al mur de migdia, i la coberta de lloses es va substituir per teules; la casa rectoral era adossada al mur de ponent.

Amb el descobriment de les pintures romàniques del segle XII i les gòtiques (s. XIV) de Sta. Magdalena, es va redactar un nou projecte que és el que ha servit per donar-li el seu acabat original. Es van tapiar les capelles laterals obertes el XVIII, es van obrir algunes finestres tapiades, es van tornar a arrebossar les parets i es va recuperar el nivell del paviment originari: la coberta s'ha tornat a fer amb lloses. I s'han reproduït, a l'absis, les pintures romàniques.

Una maqueta instal·lada al mig de la nau i unes senzilles explicacions donen una bona idea de l'edifici a l'interessat que la vagi a visitar.

Amb l'enderroc de la rectoria i l'arran-

jament de l'entorn s'ha dignificat l'edifici.

Els responsables d'aquesta obra diuen que és la primera vegada que es fa a Catalunya una recuperació formal-científica d'un edifici romànic.

La restauració ha anat a càrrec del Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona.

Ramon Viladés Llorens

MONESTIR DE SANT VICENÇ PROP BAGÀ

És un monestir benedictí, situat dins el municipi de Guardiola de Berguedà, consagrat el 983 per Sal·la, bisbe d'Urgell a instàncies del comte de Cerdanya, Oliva Cabreta.

És una església que impressiona per les seves dimensions de 36 metres de llarg, per 18 d'ample. Un terratrèmol de 1428 va fer caure part de l'edifici. També crida l'atenció per la seva originalitat: Què és aquella austera cripta?, per què tantes portes?, per què dos absis a ponent?...

La restauració

Respondre aquests interrogants i retornar a aquest monestir la bellesa i l'importància que es mereix, ha sigut l'objectiu de les obres de restauració, portades a terme pel Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona, del qual n'és cap l'arquitecte Antoni Gonzàlez.

Abans de decidir cap restauració, s'ha fet un estudi i un exhaustiu treball d'arqueologia, dirigit pels arqueòlegs Albert López i Alvar Caixal, els quals donen resposta a molts interrogants.

La Diputació va encomanar la direcció de les obres a l'arquitecte Albert Bastardes que, junt amb Xavier Guitart, han seguit els criteris d'intervenció, en primer lloc, obres de consolidació general, com cobertes i fonaments; la revaloració arquitectònica de l'edifici, posant al descobert aspectes espacials i formals que s'havien perdut, com l'altura original de les naus.

Utilització

Quant a l'ús de l'edifici, la planta superior es reserva a la celebració d'actes

religiosos i culturals, i la planta inferior es farà servir com a lloc de visita i zona d'exposicions.

Pel que fa a l'ordenació definitiva del conjunt exterior, tant de façanes com de tot l'entorn, no es podrà decidir fins que no es coneguin els resultats de les excavacions arqueològiques, que ara s'hi fan.

El dia 10 d'agost de 1988, amb tota solemnitat, es va inaugurar la restauració de les obres de l'interior del temple. Des de llavors, s'ha convertit en un motiu turístic de la comarca; Sant Llorenç, és considerat com un dels cenobis més antics, interessants i originals de Catalunya.

Enric Bartrina i Corominas

L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE GIRONELLA

L'espectacular industrialització cotonera que es va produir al Baix Berguedà al darrer terç del segle XIX, ocasionà que Gironella quadruplicàs la seva població en menys de 40 anys i passés de 697 habitants l'any 1860 a 2953 l'any 1900.

Però l'església vella de Santa Eulàlia, amb un grapat de segles sobre les seves pedres, no creixia pas i els diumenges i festes hi havia empentes per entrar i atapeir-se la gent dintre les seves parets. «Els diumenges la porta de l'església s'havia d'obrir de bat a bat i, els que no podien entrar-hi, havien d'oïr la missa estant-se en el clos d'entre cal Martí i cal Pecanis. Igualment i encara més en el temps de novenari»⁽¹⁾.

Això féu que, tant el rector com els feligresos de Gironella, veiessin la necessitat de construir un temple més gran i, a tal fi, començaren les gestions l'any 1892 i es col·locà la primera pedra del nou edifici el mes d'Agost de 1896. El Setembre de 1905, coberta ja l'església nova, va beneir-la el Dr. Benlloch i s'hi van celebrar solemnes funcions per festejar-ho.

Les despeses ocasionades per la construcció d'aquest nou temple pujaven, el 31 de Desembre de 1905, a 114.922, ptes. i se n'havien recollit de caritat entre els vilatants 106.119,-, quedava un dèficit de 8.803,- ptes. i, per tal d'acabar de pagar els deutes pendents, la parròquia, amb la deguda autorització del Bibat, va vendre l'església vella de Santa Eulàlia de Gironella a un particular, el senyor Bernadí Ballús, el dia 18 de Juny de 1907.

J. RIBERA

Sant Llorenç prop Bagà.

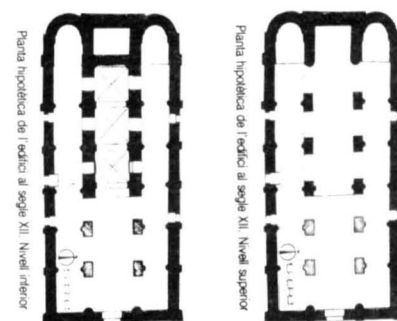
Desacralitzada l'església i retirades les restes que contenien les quatre sepulcres que hi havia a l'interior, l'edifici s'habilità per a vivenda; es construí un sostre aproximadament un metre per sota d'on començava la volta; després de fer-hi els envans, obres i serveis necessaris per a viure-hi una família. Per accedir a aquest pis superior es va fer una entrada a la meitat de la façana de llevant i, des de l'entrada una escala recta que pujava fins el nivell superior. Tocant a aquesta escala, es construí un envà a la part inferior, que la dividia en dues sales, la de llevant (abans absis) serví moltes anys de taller, la de ponent de botiga i de barberia.

Fou en aquesta època que s'enderrocaren les capelles laterals del cantó de migdia i la sagristia que hi havia darrera l'absis, per eixamplar el carrer d'Olvan Alt i comunicar-lo amb la plaça de l'església nova.

La família Fígols propietaris de l'església vella

El dia 30 de Gener de 1924 la senyora Josefa Carreté i Soler, muller d'en Martí Fígols i Codina, que eren els llogaters i habitaven en aquest edifici, van comprar la vella església al Sr. Ballús per 7.500 ptes² i allí visqueren i treballaren fins el 1945, quan canviaren de domicili. Llavors es llogà a nous estadants, els primers dels quals hi posaren una fàbrica de fideus. Aquest negoci acabà en un incendi el Dijous Sant de 1956 (segons

ARXIU

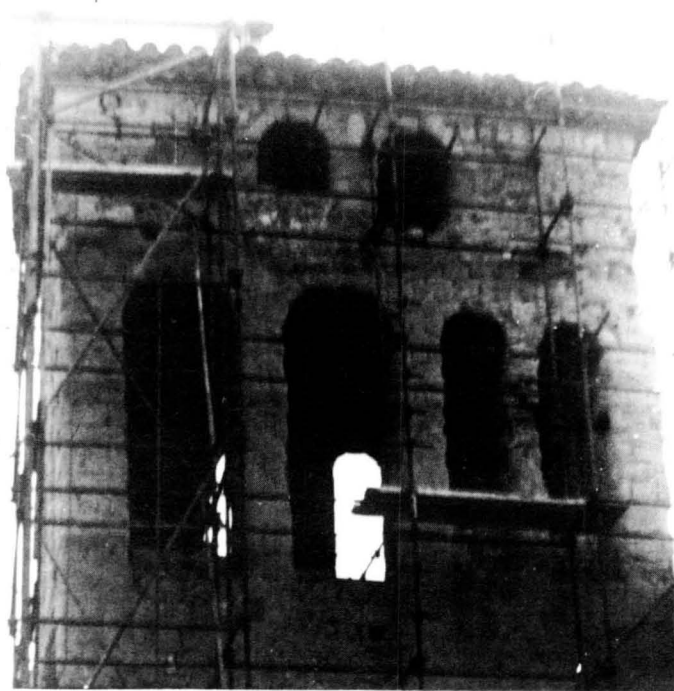
Planta de l'església de Sant Llorenç prop Bagà.

m'han dit). Més tard fou també fàbrica tèxtil i tothom qui passava pel local, l'adaptava a les seves conveniències i necessitats. Finalment estigué desocupat uns anys.

En crear-se el Club Excursionista Sant Jordi l'any 1965, el Sr. Fígols cedí el local de la vella església als components del Club, que, després de habilitar-lo convenientment, el feien servir per assajar la Coral i la Colla Sardanista, i de lloc de trobada per al jovent; a tal fi hi instal·laren tot un seguit de jocs i fins i tot un petit bar, regentat pels mateixos socis del Club.

Però en el programa de la Festa Major de l'any 1971 es féu sentir un crit d'alerta! Si no s'hi posava remei, el campanar de l'església vella, tot esquerdat, podia ensorrar-se en qualsevol moment.

Llavors l'Ajuntament de Gironella començà negociacions amb la Diputació per aconseguir que restauressin l'esglé-

Actuació i consolidació del campanar de Sta. Eulàlia de Gironella. l'any 1972.

sia vella de Santa Eulàlia, especialment el campanar pel seu estat tan precari. Però la Diputació va contestar que no podia esmerçar diners en un edifici de propietat particular, encara que es dediqués a fins socials.

Aleshores el Sr. Fígols prengué la generosa determinació de cedir l'antiga església a l'Ajuntament de Gironella, sempre que es respectessin les condicions que s'esmenten en l'escriptura de cessió, signada a Berga el 17 de Març de 1972 entre el Sr. Jaume Roca, en representació de l'Ajuntament i el Sr. Ramón Fígols, com a propietari. Pel seu interès, creiem oportú copiar aquestes condicions: «*La presente donación o cesión gratuita queda condicionada en el sentido de que el Ayuntamiento de Gironella habrá de conservar y reparar el referido inmueble manteniendo, en cuanto sea posible, su carácter arquitectónico, no pudiendo venderlo, gravarlo, cederlo ni arrendarlo, pero en cambio podrá disponer libremente del mismo para actividades culturales, docentes, populares, religiosas y deportivas que se desarrollen en Gironella*»³

L'església propietat municipal

En poder ja de l'Ajuntament l'antic edifici, la Diputació de Barcelona començà ben aviat les obres de restauració i consolidació del monument arquitectònic més característic de la vila de Gironella, la torre campanar de l'església vella. Hi havia també en aquell moment un avantprojecte per la neteja i res-

tauració de tota l'obra de l'església, però l'elevat cost va fer que es deixés per a una millor ocasió.

El Centre Excursionista Sant Jordi, que havia nascut i crescut amb tant vitalitat, minvà després d'uns anys les seves activitats i quedaren reduïdes a zero, però es mantingué funcionat en l'església vella el que havia estat bar del Club, convertit llavors en un cafè més del poble.

L'opinió popular prou era que s'havia d'acabar l'estat de degradació a què havien arribat aquelles venerables pedres, amarades de tanta història de Gironella, però ningú no veia prou clar d'on havien de sortir els diners necessaris per dur a terme una eficaç i encertada restauració.

I així arribem a l'any 1984 en què, sent batlle de Gironella el Sr. Pere Guitart i, gràcies a les bones relacions que l'Ajuntament d'aquesta vila mantenia amb la Diputació de Barcelona, s'aconseguí que aquest organisme s'interessés novament per la restauració de l'antiga església de Santa Eulàlia de Gironella i, creient que, com a propietat municipal, havia de ser un edifici que cobrés les necessitats d'equipaments de la comunitat, s'acordà per part del Municipi i del Servei del Patrimoni Arquitectònic instal·lar-hi una biblioteca pública, serveis annexos i llocs de reunió per a diferents agrupacions socials del poble.

Com a pas previ a la redacció del projecte definitiu, a l'estiu de 1985 el mateix Servei realitzà una excavació arqueològica del subsòl de la nau i un estudi històric per tal d'aportar dades al projecte de restauració. Malauradament,

la manca de documents als arxius consultats i les transformacions que ha sofert l'església a través dels segles feren que el resultat dels estudis històrics i arqueològics no aportessin tesis rellevants. Un breu informe d'aquesta actuació, redactat per l'arqueòleg Sr. Alvar Caixal, va aparèixer a la revista «El Vilatà» n.º 53.

Presentació del projecte

Després d'això, es redactà el projecte definitiu, en el qual es proposava: A) Dedicar la nau de l'església com a espai per a realitzar manifestacions que requerissin gran capacitat i unes condicions ambientals especials, com sala de concerts, d'assaig d'agrupacions corals, de reunions, de conferències, d'àudio-visuals, de teatre, etc.

B) Instal·lació d'una biblioteca, d'una sala de lectura i d'una sala d'estar públiques, que s'ubicarien sobre les voltes (antic pis del rector). Es complementaria amb serveis sanitaris, magatzems, arxius, sales de reunió, calefacció, etc.

Per a adequar-lo a aquesta finalitat es proposa:

1. La nau es manté com a espai únic i obert, restituint els elements que la valoren i eliminant els que la distorsionen (tombes i elevació del presbiteri).

2. S'ubica la biblioteca sobre l'església, adaptant l'extradós de les voltes romànica i gòtica com a sòl de la sala de lectura.

3. S'ubica la sala d'estar sobre la de lectura, aprofitant el desnivell de la zona de biblioteca i es cobreix amb una teulada única⁴.

Es féu la presentació pública d'aquest projecte, junt amb dues maquetes, el dia 14 de Març de 1987 pel Cap del Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Diputació i per l'arquitecte autor del projecte, que explicaren els arguments que els havien mogut a fer «aquesta» restauració o rehabilitació de l'església vella i no una altra. Ja llavors mateix més d'un gironellenc mostrà el seu desacord amb algun o alguns dels aspectes del projecte, com l'enderrocament de les finestres superiors, la construcció d'una nova escala exterior que començaria al mig de la plaça i, especialment, la coberta de coure i la construcció d'un ascensor separat de la façana, dintre d'una torre de marbre i que, mitjançant un pas elevat, fes d'entrada a la biblioteca i sala d'estar del pis superior.

Gairebé tothom estava d'acord en què

eren interessants els objectius que es proposaven, però un ampli sector es mostrà crític vers «aquest» projecte qualificat d'innovador o revolucionari, com es manifestà en alguns articles apareguts a la revista «El Vilatà», en uns fulls impresos que es repartiren durant la Fira de Sant Josep i, especialment, en una abundosa recollida de signatures que es féu entre les habitants de Gironella, demanant la revisió del projecte.

De totes maneres, les obres s'iniciaren a últims del mes de maig, fent una acurada neteja del que fou pis del rector, sobre la volta de l'església, en la qual es trobaren algunes monedes i trossos de ceràmica antiga. Això deixà al descobert el primitiu sostre de lloses i unes marques del que potser era el campanar quadrat primitiu, situat sobre la façana principal, a ponent. També es començà a tapiar amb pedra, semblant a la de la primitiva construcció, les obertures utilitàries que s'havien obert a la paret de l'absis.

Les obres que avançaven lentament foren parades de sobte a mitjan del mes de setembre de l'any passat i es retirà al mateix temps el rètol informatiu on s'indicava que s'etaven realitzant amb el patrocini de la Diputació de Barcelona. Consultat aquest organisme, es van argüir raons de caràcter burocràtic com a causa d'aquest aturament i, en concret, falta de permís municipal per a l'execució de les obres. Evidentment sempre hi ha algú que pensa malament i deia que havia arribat a coneixement de la Diputació de Barcelona l'acollida poc entusiasta del projecte, per part de molts gironellencs.

Després de molts estira-i-arronsa, i havent estat sense teulada l'església tot l'hivern, aguantant pluges, sol i serena, el mes de juny d'aquest any els paletes han tornat a treballar-hi, segons un projecte presentant per la Diputació i aprovat fa pocs dies per l'Ajuntament on es pot llegir literalment:

«1.3. MOTIUS PER A LA REDACCIÓ DEL PROJECTE REFORMAT»

Es redacta aquest Projecte reformat per respondre a la nova orientació en l'ús cultural de l'edifici, d'acord amb les instruccions del Servei del Patrimoni de la Diputació de Barcelona.

Per tant, no es tracta d'imprevisions constructives o vicis ocults sorgits al llarg de l'obra, ni a desajustos o errors del Projecte redactat originàriament.

1.4 MEMORIA I DESCRIPCIÓ DE L'OBRA

A diferència del projecte primitiu, l'actuació sobre l'edifici no el modifica de manera rellevant. No són necessàries ni la seva ampliació, ni la seva adaptació per a usos especialitzats.

El tema específic torna a ser el propi edifici en si mateix, i aquest és un aspecte que ara es revaloritza i actua com a font de dades i motor de coneixement per conformar el caràcter de la intervenció...»

Així, doncs, es segueixen els següents criteris per completar l'edifici:

—Es tracta de completar volumètricament els elements constructius o tipològics amputats per les successives i bàrbars reformes ara posades al descobert per les obres iniciades.

—Refer la coberta de teula a dues aigües, mantenint el ràfec existent i els murs testers de pedra.

—Tapiar les obertures no útils o que emmascaren la composició de les façanes, amb totxo massís igual a l'existent.

—Aixecar retalls de mur desaparegut amb el mateix totxo.

—Tapiar amb obra de maçoneria les obertures de l'absis, feina començada al projecte primitiu.

—Després de restituir amb obra el volum general, es tanquen les obertures geomètricament regulars, amb superfícies de vidre enrasades al parament de pedra i del mateix color.

—La nau es pavimenta amb fusta de tauler d'aglomerat.

—S'uniformitzen els graons de l'escala de cargol amb planxes metàl·liques

suspeses sobre els de pedra i s'il·luminen amb pilots de senyalització.

—A les golfes, simplement, es refan els acabats actuals de materials ceràmics i de pedra i queden il·luminades per els pinyons de vidre que substitueixen paraments de pedra.

—En aquest projecte no es preveu cap actuació a la torre per manca de programa d'ús definit.

—Incorporats als tancaments de vidre, es singularitzen les rosasses i la porta d'accés, incorporant a les làmines de vidre, vidre de color i xapa de fusta natural, respectivament.»⁵

Esperem que aquestes obres arribin a bon terme i, que moltes generacions de gironellencs puguin contemplar i gaudir dels pocs signes que queden per recordar-nos el nostre passat col·lectiu, especialment les voltes romànica i gòtica de l'església vella de Santa Eulàlia, sense gaires enderrocs ni afegiments que desvirtuin el seu vetust aspecte, ensems que resulti un edifici culturalment profitós per aquesta i noves generacions.

NOTES:

- (1) «El Vilatà» n.º 42, pàg. 16.
- (2) Escritura de venda autoritzada pel notari D. Pou Lladó, n.º 54.
- (3) Escritura de cessió gratuïta, notari E. Sánchez Martín, n.º 354.
- (4) Projecte de rehabilitació redactat per l'arquitecte Sr. Víctor Argentí.
- (5) Projecte reformat de rehabilitació redactat per l'arquitecte Sr. Víctor Argentí.

Josep Busquets Castella

Restauració actual de Sta. Eulàlia.

ANNEX

MONUMENTS QUE HAN TINGUT
ALGUN TIPUS D'INTERVENCIÓ

AVIÀ

any a càrrec de		
Sta. Maria d'Avià	(1970/73)	Diputació
St. Vicenç d'Obiols	(1959/62)	Diputació

BAGÀ

St. Esteve de Bagà	(1975)	Diputació
St. Joan de l'Avellanet	(1961)	Delegació Provincial de Juventudes de la Vall del Bastareny
	(1987)	Amics de la Vall del Bastareny

BERGÀ

St. Joan de Berga	(1973 i s.)	Parròquia
St. Bertomeu de la Valldan	(1986)	Parròquia
St. Pere de Madrona	(1943/65)	Diputació

BORREDÀ

St. Sadurní de Rotgers	(1987)	Ajuntament de Borredà Generalitat
------------------------	--------	-----------------------------------

CAPOLAT

St. Andreu de la Serreta	(1982)	Parròquia
--------------------------	--------	-----------

CASSERRES

St. Pau de Casserres	(1979)	Parròquia
----------------------	--------	-----------

CASTELLAR

DE N'HUG

Sta. M. ^a de Castellar	(1987/88)	Parròquia
St. Joan de Cornudell	(?)	Parròquia
St. Vicenç de Rus	(1983/88)	Diputació

CASTELL DE L'ARENÝ

St. Romà de la Clusa	(1965/68)	Diputació
----------------------	-----------	-----------

CERCS

St. Jordi de Cercs	(1969)	Diputació
Pont del Far	(1988)	Generalitat
St. Quirze de Pedret	(1960/62)	Diputació

L'ESPUNYOLA

Castell de l'Espunyola	(1984 ?)	Propietari
St. Climent de l'Espunyola	(1984)	Parròquia Generalitat
St. Serni del Cint	(1988)	Parròquia Ajuntament Espunyola

FÍGOLS

Sta. Cecília de Fígols	(1983)	Parròquia
------------------------	--------	-----------

GIRONELLA

Sta. Eulàlia de Gironella	(1988)	Diputació
---------------------------	--------	-----------

GISCLARENY

St. Martí del Puig	(1985/86)	Veïns de Bagà
	(1987)	Amics dels monuments de la Vall del Bastareny
	(1988)	Generalitat i A.V.B.

GUARDIOLA

Pont del Collet d'Eina	(1984 ?)	Diputació
Sta. Maria de Rocasança	(?)	Propietaris
St. Andreu de Gréixer	(?)	Veïns
St. Llorenç prop Bagà	(1975/76)	Parròquia
	(1982/88)	Diputació
	(1971)	Diputació

St. Martí de Brocà

MONTCLAR

Sta. Creu de Montclar	(1988)	Propietaris
-----------------------	--------	-------------

St. Martí de Montclar

	(?)	Diputació
--	-----	-----------

LA NOU

St. Martí de la Nou	(1967)	Diputació
---------------------	--------	-----------

Santuari de Lurdes	(1987/88)	Parròquia
--------------------	-----------	-----------

OLVAN

St. a Maria de Valldaura	(1985/88)	Llogaters i Generalitat
--------------------------	-----------	-------------------------

LA POBLA DE LILLET

Sta. Maria de Lillet	(?)	
St. Miquel de Lillet	(1935/45)	
	(1980)	Diputació
Pont Vell	(1984)	Diputació

PUIG-REIG

St. Martí de Puig-reig	(1954)	Diputació
Sta. Maria de Periques	(1985)	Ajuntament Puig-reig
		Generalitat
St. Andreu de cal Pallot	(1985)	Ajuntament Puig-reig
St. Marçal	(1984)	

LA QUAR

St. Pere de la Portella	(1980)	Amics de la Portella
	(1985)	Generalitat

SAGÀS

St. Andreu de Sagàs	(1980/88)	Generalitat i Parròquia
		Diputació

St. Martí de Biure

	(1950)	Diputació
--	--------	-----------

SALDES

St. Martí de Saldes	(1982)	Parròquia
---------------------	--------	-----------

ST. JAUME DE FRONTANYÀ

St. Jaume de Frontanyà	(1965)	Diputació
------------------------	--------	-----------

St. Esteve de Tubau	(1974)	Diputació
---------------------	--------	-----------

STA. M.^a DE MERLÈS

St. Miquel de Terradelles	(1974)	Diputació
---------------------------	--------	-----------

VIVER I SERRATEIX

Sta. M. ^a de Serrateix	(1950)	Generalitat i Patronat
	(1978 i s.)	

St. Joan de Montdarn	(1981)	Parròquia
----------------------	--------	-----------

Ramon Viladés i Llorens

Les masies

Una altra part, molt important, del nostre patrimoni és el gran escampall de masies que hi ha per tot Catalunya; al Berguedà hi ha masies de gran interès històric i arquitectònic. Algunes d'aquestes masies s'han perdut per sempre, però un bon nombre han estat restaurades, sobretot les que són habitades. Força propietaris han tingut cura d'una bona restauració de llurs edificis, uns amb més encert qu d'altres; però el més interessant és que s'han adonat que tenien a les seves mans un patrimoni important.

L'emigració produïda al camp aquests últims decennis ha deixat a l'intempèrie bona part d'aquest patrimoni, però, poc a poc, es van recuperant moltes d'aquestes cases per a usos diferents. Així, moltes han esdevingut segona residència — per posar només un exemple típic, citem el nucli del poble de Montclar—; moltes d'altres són disseminades per tota la comarca. Altres han estat adequades per a cases de Colònies d'Estiu, com la

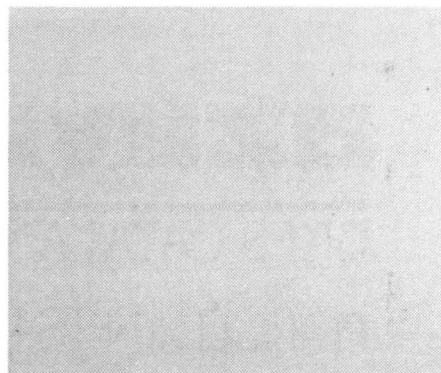
Sant Jaume de Frontanyà.

del Soler de Vilada que a l'ensem serveix d'Escola de Natura; la de Campalans, a Borredà; la d'Erols, a Castellar de N'Hug; ca la Pona, a Maçaners; la Sala, a la Pobla de Lillet, i moltes d'altres que no cal esmentar. Altres s'han transformat en restaurant, com la casa del Collet, a Guardiola de Berguedà; cal General, a saldes; cal Marçalet, a l'empunyola; La Parera i Sobrestrada, a Avià, etc...

Hem citat alguns exemples, només per donar a entendre que el nostre ric patri-

moni arquitectònic té moltes possibilitats de rehabilitació, encara que hagi perdut el seu ús primitiu. Només cal imaginació, i, com no, diners —es poden trobar subvencions— a fi de donar una utilitat pública a moltes masies que d'altra manera, al cap d'uns anys, serien pura ruïna.

Ramon Viladés Llorens

VIATGES

ATSA EXPRES, S.A.

- GRAN EXPERIÈNCIA EN EL ASSESSORAMENT DE VIATGES DE NOCES.
- INFORMACIÓ I PROGRAMACIÓ DE VACANCES. (VIATGES, HOTELS, APARTAMENTS)
- BITLLET A L'INSTANT. (AVIO, VAIXELL, TREN, AUTOCAR, ETC.)
- GRAN GAMA D'OFERTES ESQUÍ 88-89.

Per atendre'ls som al:

Passeig de la Pau, 9 Tèlex: 57555
Tels. 821 20 00 - 821 06 50
08600 BERGA

VERTEX

SERVEI ACURAT
I
BON PREU

Rasa del Canyet, 17 - Tel. 821 17 62

B E R G A